

УДК 811.162.1'374'271

МОВНА НОРМА В ПОЛЬСЬКИХ СЛОВНИКАХ

Алла КРАВЧУК

Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000
Кафедра польської філології

У статті проаналізовано етапи кодифікаційної діяльності на матеріалі спеціалізованих нормативних та неспеціалізованих загальнопольських словників. Показано, з якими труднощами може зіткнутися користувач сучасних польських словників, намагаючись знайти в них нормативну оцінку деяких лексичних, стилістичних, граматичних та прагматичних мовних фактів. З'ясовано залежність між особливостями конкретних польських словників кінця ХХ–початку ХХІ ст. та специфікою відображення в них мовної норми.

Ключові слова: мовна норма, словник, лексикографія, кодифікація.

Питання фіксації мовної норми в польських словниках входять до сфери культури мови чи вужче – нормативістики¹. Отже, у загальних працях з культури польської мови так чи інакше порушуються ці питання². Принагідно проблемі мовної норми приділено увагу також у деяких дослідженнях з польської лексикографії³. Поодинокими є невеликі розвідки, спеціально присвячені питанням нормативності польських словників⁴. Широко ж монографічні дослідження з проблем кодифікації та відображення норми в найсучасніших польських словниках, наскільки нам відомо, відсутні. Немає й таких праць, які б оцінювали представлення сучасної норми в спеціальних та загальних словниках польської мови з перспективи іноземних користувачів цих словників – осіб, які вивчають польську мову як чужу, і осіб, які її навчають поза межами Польщі. У нашому випадку йдеться про українців, котрі вивчають польську мову і котрі викладають її в Україні. В умовах відсутності щоденного контакту з узусом і при обмеженому

¹ Сьогодні польські мовознавці схильні трактувати поняття “культура мови” ширше, ніж поняття “нормативістика”. До сфери культури мови належать, наприклад, окрім вузько нормативістичних проблем, питання етики та естетики слова, а саму культуру мови трактують в лінгвопрагматичному аспекті як частину загальної культури мовної спільноти. Див.: *Anusiewicz J. Pragmatyka lingwistyczna a kultura języka // Poradnik Językowy. 1986. Z.9–10. S.612–624; Puzynina J. O pojęciu kultury języka // Poradnik Językowy. 1990. Z.3. S.153–162; Markowski A. Warunki właściwego użycia języka. Nowomowa. Estetyka słowa // Markowski A. Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne. Warszawa, 2005. S.84–103.*

² Див. напр.: *Markowski A. Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne. Warszawa, 2005. S.64–67;* див. також так звані проблемні словникові статті в словнику: *Nowy słownik poprawnej polszczyzny. Red. A. Markowski. Warszawa, 1999. S.1613–1786.*

³ Див., напр.: *Piotrowski T. Zrozumieć leksykografię. Warszawa, 2001. S.48–49; Bańko M. Z pogranicza leksykografii i językoznawstwa. Warszawa, 2001. S.45–49.*

⁴ Див., напр.: *Majdak M. Normatywność słowników – teoria a praktyka // Rozmaitości językoznawcze. Prace Językoznawczego Koła Naukowego Uniwersytetu Warszawskiego / Red. K. Bielenin i M. Majdak. Warszawa, 2005. S.173–182.*

доступі до найновіших кодифікаційних видань проблема засвоєння диференційованої польської норми є дуже актуальною. Але навіть за наявності потрібних словників з'ясувати питання норми не завжди можливо. Завдання засвоїти норму особливо ускладнюється, якщо різні словники вміщують суперечливу інформацію щодо нормативної оцінки тих самих мовних фактів. З огляду на це, в пропонованій статті ставиться за мету, по-перше, показати, з якими труднощами може зіткнутися україномовний користувач польських словників, намагаючись на їх основі вивчити мовну норму, а по-друге, запропонувати шляхи подолання такого типу перешкод. Для виконання поставленої мети передбачається окреслити коло основних проблем, пов'язаних із фіксацією норми в польських словниках – як спеціалізованих нормативних, так і загального типу; подати історичний екскурс у кодифікацію норми в словниках різних типів; описати нові тенденції в кодифікації та лексикографічному представленні норми; нарешті, на конкретних прикладах проілюструвати суперечливість кодифікації нормативного статусу деяких лексичних і граматичних мовних одиниць у різних сучасних словниках.

У сучасних працях з культури мови польські мовознавці надають перевагу одному з двох прийнятих у польській лінгвістичній традиції значень терміна “мовна норма”. Норму розуміють радше не в історико-соціологічному аспекті – як сукупність правил уживання мовних одиниць, а в аспекті власне лінгвістичному – як один із рівнів внутрішньої структури мови (концепція, що виводиться ще з праць мовознавців празької школи). Кодифікацію, яка, на відміну від динамічної норми, є статичною, польські лінгвісти трактують як зовнішній щодо мови факт. Відомий мовознавець А.Марковський образно називає кодифікацію “фотографією” норми, зробленою на основі мовних текстів⁵. Продовжуючи образний ряд, альбомами для таких фотокарток можемо вважати граматики та словники, які фіксують норму. Відомо, що найзагальніше мовну норму кодифікують великі та середні за обсягом тлумачні словники національної мови. Детальніше і спеціалізовано кодифікують норму орфографічні словники, словники скорочень та абрєвіатур, запозичень, синонімів, фразеологізмів та ін⁶. Однак для польської лексикографії традиційним є особливий тип словника, що має суто нормативний характер. В оригіналі він називається “Słownik poprawnej polszczyzny”, дослівно – “Словник правильної польської мови”. У польській лексикографії налічується кілька словників під такою назвою. Більшість із них – надбання вже минулого, ХХ ст. Йдеться, зокрема, про такі видання:

– “Орфоепічний”⁷ словник” Станіслава Шобера (1937)⁸;

⁵ Nowy słownik poprawnej polszczyzny / Red. A. Markowski. Warszawa, 1999. S. 1663.

⁶ Серед інших спеціалізованих словників нормативного характеру заслуговують на увагу вагомі для польської лексикографії видання: Słownik wymowy polskiej / Red. M. Karaś i M. Madejowa. Warszawa–Kraków, 1977; Lubaś W., Urbańczyk S. Podręczny słownik poprawnej wymowy polskiej. Warszawa, 1990; Bańko M., Krajewska M. Słownik wyrazów kłopotliwych. Warszawa, 1995; Podracki J. Słownik interpunkcyjny języka polskiego z zasadami przestankowania. Warszawa, 1998; Grzenia J. Słownik nazw własnych: Ortografia, wymowa, słowotwórstwo i odmiana. Warszawa, 1998; Wróbel H., Kowalik K., Orzechowska A., Rokicka T. Mały słownik odmiany wyrazów trudnych. Warszawa, 1993; Miodek J. Słownik ojczyny polszczyzny. Wrocław, 2002.

⁷ “Орфоепія” в польській традиції (від гр. *orthós* “правильний” + *épos* “слово”) – це розділ нормативного мовознавства, який охоплює сукупність проблем, що стосуються правильного вживання мови. Звідси “орфоепічний словник” – це словник, що містить інформацію про правильне вживання лексем, фразеологізмів, граматичних форм слів, синтаксичних структур, а також про правильну вимову й правильне написання слів і словосполучень. Див., напр.: Pisarek W. Ortoepia // Encyklopedia języka polskiego. Red. S. Urbańczyk i M. Kucala. Wrocław, 1999. S. 266.

⁸ Szober S. Słownik ortoepiczny. Warszawa, 1937.

– “Словник правильної польської мови” Станіслава Шобера, який опрацював і значно оновив Вітольд Дорошевський (1958)⁹;

– “Словник правильної польської мови” за редакцією Вітольда Дорошевського і Галіни Курковської (1973)¹⁰;

– “Практичний словник правильної польської мови не лише для молоді” за редакцією Анджея Марковського (1995)¹¹;

– “Новий словник правильної польської мови” за редакцією Анджея Марковського (1999)¹².

“Орфоепічний словник” Станіслава Шобера (1937) реєструє норму польської мови початку ХХ ст. У своїх нормативних рішеннях Шобер керувався головним чином власною мовною інтуїцією, “підтримку” для якої нерідко шукав в узусі художніх текстів ХІХ ст. Словник був далеко не досконалим: у ньому наведено чимало таких форм, які не мали б викликати труднощів у носіїв мови, трапляються й словникові статті з аналізом помилок зовсім випадкових, нетипових (наприклад, рекомендація вживати форми: *przyroda*, *śliwka* замість *przeroda*, *ślewka*).

“Словник правильної польської мови” Станіслава Шобера, перероблений і доповнений уперше в 1958 р. **Вітольдом Дорошевським**, виходив у Польщі аж до 1971 р. В.Дорошевський усунув зі словника потенційні словотвірні форми (напр., *dozierać* як форму недоконаного виду від *dojrzeć*), індивідуальні неологізми (напр., *ruchowisko* – ‘заклад праці’, *odbłyśnik* – ‘рефлектор’), діалектизми (напр., *zadziesiątać komu* ‘заборонити комусь’), застарілі запозичення (напр., *rels*, *welocyped*). У цьому словнику вміщено узагальнені таблиці словозміни всіх польських іменників та дієслів, а цифри біля реєстрових слів відсилають до відповідного зразка в таблиці. Завдяки цьому, в самих словникових статтях уже можна було обмежитися тільки тими словозмінними формами, які викликають труднощі через свій несистемний характер. Що стосується конкретних кодифікаційних рішень, то в словнику, наприклад, стабілізовано форму називного відмінка множини іменників із закінченням *-y*: *defekty*, *egzaminu* (і деяких інших), які, згідно з попередньою нормою, мали варіантні форми із закінченням *-a*: *defekta*, *egzamina*.

У 1968–1969 рр. вже сам В.Дорошевський разом із Г.Курковською розпочав працю над новим словником, який вийшов у 1973 р. і який до кінця ХХ ст. був головною настільною книгою кожного полоніста і в Польщі, і поза її межами. Це **“Словник правильної польської мови” за редакцією В.Дорошевського і Г.Курковської (1973)**. Він є значно повнішим від попереднього, відредагованого В.Дорошевським. Новаторством у цьому виданні стало введення в його основну частину так званих проблемних словникових статей (типу *наголос*, *дієслово*, *речення*, *словотвір*, *мовна норма* та ін.), що узагальнюють інформацію, вміщену при конкретних реєстрових словах, або висвітлюють теоретичні питання нормативістики. Але самі кодифікаційні рішення в цьому словнику, порівняно з попереднім, суттєво не змінилися, хоча потреба в цьому назріла. Ще в 70-х роках ХХ ст. сама Г.Курковська теоретично обґрунтувала необхідність глобальної зміни в теорії та практиці нормативної діяльності, а саме – в кодифікації на польськомовному ґрунті не однієї, а кількох норм. В її баченні це мали бути три норми: “зраз-

⁹ Szober S. Słownik poprawnej polszczyzny / Red. W.Doroszewski. Warszawa, 1958.

¹⁰ Słownik poprawnej polszczyzny / Red. W.Doroszewski i H.Kurkowska. Warszawa, 1973.

¹¹ Praktyczny słownik poprawnej polszczyzny. Nie tylko dla młodzieży / Red. A.Markowski. Warszawa, 1995.

¹² Nowy słownik poprawnej polszczyzny / Red. A.Markowski. Warszawa, 1999. Деяко оновленою версією цього словника (однак без радикальних нормативних змін) є: Wielki słownik poprawnej polszczyzny / Red. A.Markowski. Warszawa, 2004.

кова” (*wzorcową*), “публічна” (*publiczna*) і “поточно-ужиткова” (*potoczno-użytkowa*)¹³. У 80-х роках ХХ ст. відомий мовознавець Данута Буттлер запропонувала концепцію дворівневої норми¹⁴, яку підтримали згодом багато лінгвістів. Йшлося про те, що при сучасному розвитку різновидів польської мови вона вже не може задовольнятися існуванням єдиної строгої норми. Мовознавці наголошували, що в рекомендаціях нормативного характеру необхідно більше брати до уваги узус освічених носіїв мови, оскільки формування нормативних оцінок лише на основі внутрішньомовних критеріїв – таких як достатність і економічність – може призвести до створення штучних правил, які не мають шансів стати мовною дійсністю. До середини 90-х років ХХ ст. склалася ситуація, коли кодифікаційні рішення, що їх пропонував словник за редакцією В.Дорошевського і Г.Курковської, часто не збігалися з мовною практикою не лише середньостатистичного поляка, а й освічених гуманітаріїв. Так виникла потреба “легітимізувати” вже об’єктивно існуючу диференціацію норми.

Офіційно кодифікацію двох рівнів норми – “зразкової” (*wzorcową*) та “поточної” (*potoczna*) – вперше у Польщі представлено у **“Практичному словнику правильної польської мови не лише для молоді” за редакцією А.Марковського (1995)**. Спершу цей словник був задуманий як спрощений варіант академічного словника за редакцією В.Дорошевського й Г.Курковської, в якому водночас мали бути враховані зміни в нормі польської мови після 70-х років ХХ ст.¹⁵ Але в ході праці над словником було прийнято рішення саме в ньому вперше запровадити офіційну кодифікацію двох рівнів норми. Рішення було реалізоване, тому цей словник став не просто коротким оновленим словником (передусім для молоді), а абсолютно новаторським виданням нормативного характеру, що кодифікує дві норми (або два рівні норми) – “зразкову” та “поточну”.

Як зазначено у вступній частині словника, “зразкова” норма охоплює ті мовні одиниці, “котрі є прийнятними для переважної більшості освічених поляків і які є придатними у всіх типах мовних контактів”¹⁶. “Поточна” ж норма є характерною для неофіційних мовних контактів і “допускає більшу варіантність мовних форм”, опирається на критерій поширеності в узусі певної мовної форми¹⁷.

Остаточну концепцію дворівневої норми – “зразкової” (*wzorcową*) для офіційних контактів і “ужиткової” (*użytkowa*) для контактів неофіційних – сформульовано і послідовно реалізовано в **“Новому словнику правильної польської мови” за редакцією А.Марковського в 1999 р.**¹⁸ У цьому виданні “ужиткову” норму до того ж диференційовано на “загальну поточну норму”, “поточну регіональну” та “професійну”.

¹³ Kurkowska H. Polityka językowa a zróżnicowanie społeczne współczesnej polszczyzny // Socjolingwistyka. 1977. Z.1. S.17–25.

¹⁴ Buttler D. Norma realna a kodyfikacja (na przykładzie rozstrzygnięć Słownika poprawnej polszczyzny PWN) // Poradnik Językowy. 1986. Z. 9–10. S. 607–611.

¹⁵ Markowski A. Założenia słownika poprawnej polszczyzny dla młodzieży // Poradnik Językowy. 1990. Z.3. S.190–195.

¹⁶ Praktyczny słownik poprawnej polszczyzny. Nie tylko dla młodzieży / Red. A.Markowski. Warszawa, 1995. S.13.

¹⁷ Ibid. S.14.

¹⁸ Запровадження двох рівнів норми не означає, що все, що досі вважалося неправильним, допускається на рівні ужиткової норми. Новий словник надалі величезну кількість мовних фактів оцінює з перспективи “нормативне–ненормативне”, як наприклад: *nie czytam książki* – **nie czytam książkę*; *nienawidzę jej* – **nienawidzę ją*; *pieniędzmi* – **pieniędzami*; *imperiów* – **imperii*. Часто нормативісти не можуть дійти згоди в оцінці певних мовних явищ як ненормативних чи як допустимих на рівні ужиткової норми. Наприклад, згідно з доволі ліберальною кодифікацією норм наголошування в “Новому словнику правильної польської мови” за редакцією А.Марковського, на рівні ужиткової норми допускається наголошування всіх польських

Стрижнем ужиткової норми є загальна поточна норма (*norma potoczna ogólna*). Вона характерна для неформальних текстів на неспеціальні теми. Такі тексти переважно творять добре знайомі між собою учасники комунікації. Поточна регіональна норма (*norma potoczna regionalna*) включає ті регіоналізми, які містяться поза зразковою нормою (як наприклад: *Przyszedeł wujciu Kaziu, żeby oglądnać kurczęta na polu*). Професійна норма (*norma profesjonalna*) містить ті елементи писемного мовлення (наприклад, у текстах науково-технічного чи офіційно-ділового стилів), які стали прийнятними у відповідному професійному середовищі, але містяться поза зразковою нормою, наприклад, деякі синтаксичні конструкції (*w odpowiedzi na..., w nawiązaniu do..., w oparciu o...*) або неологізми (*elektrofiltr, zachorowalność*, у тому числі неосемантизми, наприклад, *generacja* 'тип, вид')¹⁹.

Проаналізувавши вміст згаданих нормативних словників ХХ ст., можна простежити еволюцію кодифікаційних змін у польській мові минулого століття. Для ілюстрації покажемо по кілька прикладів різних кодифікаційних рішень у польських нормативних словниках*.

1. Кодифікаційні розв'язання, спільні для словників D/K-73 та M-99, але відмінні від розв'язань у словнику Sz/D-58. Вони ілюструють давніші зміни в кодифікації норми польської мови, наприклад:

а) слова *dramat, interes, monument, ornament, procent, punkt, sakrament, statut, talent* мають у Sz/D-58 у називному відмінку множини варіантні форми, напр.: *dramaty*, давн. *dramata*; *interesy*, давн. *interesa*; *monumenty*, рідко *monumenta*; *ornamenty*, рідше *ornamenta* та ін., а в D/K-73 і M-99 варіантні форми на –а відсутні;

б) слова *grunt, gust, pakt* у Sz/D-58 мають у називному відмінку множини рівноправні варіанти на –у та –а (напр., *grunty* або *grunta*), а в обох новіших словниках – у D/K-73 і M-99 – варіантна форма на –а кваліфікується як застаріла;

в) у Sz/D-58 немає інформації про форми множини слова *radio*, з чого можна зробити висновок, що або форми множини цього іменника є повністю системними (що не відповідає тогочасним нормам засвоювання запозичених назв), або форми множини іменника *radio* не вживаються взагалі, а отже, не вживається цей іменник і в родовому відмінку множини (що відповідає тогочасній нормі). У D/K-73 і M-99 з'являються множинні форми іменника *radio* і наголошується, що родовий відмінок множини іменника *radio* має форму *radiów*, але ця форма є рідковживаною;

г) згідно з Sz/D-58, прийменник *mimo* керує або знахідним відмінком (*mimo coś*), або – частіше – родовим (*mimo czegoś*): *Mimo biedę. Mimo starań. Mimo tej różnicy* або *mimo tę różnicę*. D/K-73 кодифікує структури зі знахідним відмінком як ненормативні: *mimo chorobę* (непр.) замість *mimo choroby*. Кодифікація в M-99 така сама, як у D/K-73. Sz/D-58 також допускає синтаксичні варіанти: *mimo to* або *mimo tego*. А D/K-73 і M-99 подають як єдино правильну структуру *mimo to*;

д) Sz/D-58 обмежує сполучуваність у межах словосполучень *roboty, prace polne* (не *polowe*), а D/K-73 і M-99 подають ці словосполучення з двома слотовірними варіантами: *roboty, prace polne* або *polowe*.

слів на другому складі з кінця (наприклад, *byliśmy, bylibyśmy, czterysta, matematyka* та ін.), однак не всі мовознавці з таким рішенням погоджуються.

¹⁹ Markowski A. Norma językowa // Nowy słownik poprawnej polszczyzny / Red. A. Markowski. Warszawa, 1999. S.1701–1704.

* Для зручності далі використовуємо скорочені назви словників: Sz/D-58, D/K-73, M-99 (див. список скорочень).

2. Кодифікаційні розв'язання, спільні у словниках Sz/D-58 і D/K-73, але відмінні від розв'язань у словнику М-99. Вони ілюструють найновіші зміни в кодифікації норми польської мови. Саме тут спостерігаємо багато змін, які на сьогодні легітимізують не-правильні, згідно зі старшими словниками, форми як правильні на рівні сучасної ужиткової норми. Наприклад:

а) *uniwersytet*: у Sz/D-58 і D/K-73 це слово має наголос на третьому складі з кінця, а в М-99 допускається в ужитковій нормі наголос на другому складі з кінця;

б) *forum*: згідно з Sz/D-58 і D/K-73, це невідмінюваний іменник як в однині, так і в множині. Згідно з М-99, він є невідмінюваним в однині, але відмінюється в множині: називний – *fora*, родовий – *forów* і т.д.;

в) *żołądz*: у Sz/D-58 та D/K-73 це іменник жіночого роду, а в М-99 – жіночого або чоловічого;

г) для дієслів *mleć*, *pleć* у Sz/D-58 і D/K-73 як єдино правильні подано форми минулого часу *mell*, *pell* (не: *mielił*, *pielil*), а інфінітиви *mielić*, *pielic* потрактовано як неправильні. У М-99 введено реєстрові слова *mielić*, *pielic* з кваліфікатором *pot.* (поточна норма), які в минулому часі мають форми *mielił*, *pielil*, також характерні для поточної норми;

д) у Sz/D-58 та D/K-73 подано як єдино правильні структури *wysłać coś pod czyimś adresem* (не *na adres*), а в М-99 допускаються обидва варіанти: *wysłać coś pod czyimś adresem* або *na czyjś adres*;

е) у Sz/D-58 і D/K-73 у словниковій статті сполучника *zaś* написано, що він завжди вживається на другому місці в реченні, які він вводить, а в М-99 йдеться про те, що традиційно цей сполучник є на другому місці, але його ініціальна позиція в реченні, хоча й є менш старанною, проте допускається (розуміємо: в поточній нормі).

3. Кодифікаційні розв'язання, різні в кожному словнику. Вони показують, які саме мовні явища протягом другої половини ХХ ст. найчастіше зазнавали кодифікаційних змін. Наприклад:

а) *pasjans*: Sz/D-58 подає форму називного відмінка множини *pasjanse* (не: *pasjansy*, *pasjansa*); D/K-73 подає дві форми називного відмінка множини, однак підкреслює їх неоднаково часте вживання: *pasjanse*, рідко *pasjansy*; М-99 подає обидва варіанти як рівноправні: *pasjanse* або *pasjansy*;

б) *radio*: Sz/D-58 подає форму місцевого відмінка однини *radiu*; D/K-73 фіксує в місцевому відмінку однини варіантні форми: *radiu* або *radio*; М-99 підкреслює, що одна з форм є рідковживаною: *radiu*, рідко *radio*;

в) *profesor*: у Sz/D-58 подано форми називного відмінка множини: *profesorowie* або *profesorzy* (у значенні наукового звання); у D/K-73 вказано, що форма *profesorowie* (у цьому ж значенні) вживається частіше, ніж форма *profesorzy*; в М-99 правило з попереднього словника (D/K-73) приймається для іменника *profesor* у значенні наукового звання, але подано коментар ще й щодо синонімічних форм називного відмінка множини для іменника *profesor* у значенні “шкільний учитель”: у цьому випадку, навпаки, форма *profesorzy* є частішою, *profesorowie* – рідшою;

г) *mimo* (в просторовому значенні = “obok”): Sz/D-58 підтверджує правильність уживання слова *mimo* в просторовому значенні (“tuż obok”). D/K-73 заперечує правильність уживання слова *mimo* в просторовому значенні і як прийменника, і як прислівника: *Przejechałem obok* (не *mimo*) *twojego domu*, *Kula przeszła obok* (не *mimo*). М-99 допускає прийменникове вживання в просторовому значенні, але до такого вживання не заохочує: *Przechodziła mimo kościoła*, краще *obok kościoła*; прислівникове ж значення слова *mimo* трактує як застаріле і з точки зору норми гірше: *Przeszedł mimo*, краще *Przeszedł obok*.

Порівняння трьох основних нормативних словників показує динаміку змін норми і дає змогу окреслити тенденції розвитку сучасної польської мови. В прикладному, лінгводидактичному аспекті варто наголосити, наскільки важливо при вивченні сучасної польської мови як іноземної користуватися найновішими словниками. Через відсутність в Україні вільного доступу до найновіших польських кодифікаційних видань студенти змушені користуватися тими, які доступні, тобто, є в достатній кількості в бібліотеках чи які можна придбати в букіністичних магазинах. А тим часом кодифікаційне словниково видання 1973 р. (найдоступніше, наприклад, для львівських студентів) суттєво відрізняється від видання 1999 р. Опираючись на старше, студенти полоністики рівняються на дуже строгу норму середини минулого століття, і, зіткнувшись з узусом носіїв сучасної польської мови, можуть дивуватися, чому так багато поляків уживають “неправильні” форми. Якщо проблема хронологічного характеру є очевидною (і очевидним є шлях її вирішення – знайти новий словник і саме ним користуватися), то проблема вибору сучасного загального словника польської мови як джерела її норми є складнішою.

Як уже згадувалося на початку статті, норма представлена не тільки в спеціальних, а й у загальномовних словниках. За своєю природою словник повинен бути більшою чи меншою мірою нормативним. Але ця “міра” власне і відрізняє відомі великі й середні словники польської мови.

Проблема нормативності загальнопольського словника виникла ще на початку минулого століття, а згодом, по-новому, після Другої світової війни. Великий тлумачний словник польської мови, що видавався в 1900–1927 рр. (відомий як “Варшавський словник”)²⁰, за згодою редакторів, мав бути словником дескриптивним, описовим – повинен був репрезентувати об’єктивний стан тогочасної мови, а не створювати, шляхом строгого відбору реєстрових слів, нової нормативної дійсності. Ян Карлович, один із редакторів словника, писав, що словник повинен бути поза будь-якими граматичними чи пуристичними теоріями, він повинен об’єктивно представляти весь інвентар мови, на основі якого (але вже поза ним) мовознавці можуть давати свої оцінки щодо мови²¹. У результаті реалізації цих положень “Варшавський словник” став найбільшим за кількістю реєстрових слів словником в історії польської лексикографії аж до кінця ХХ ст. (налічував близько 240 тис. слів). Редакторів словника пізніше критикували за введення не лише вживаних слів, а й таких, що є фактами потенційного словотвору. Значним у ньому був відсоток діалектної та жаргонної лексики. Попри це, свою наукову (хоча не нормативну) функцію словник виконує досі, оскільки містить багатющий матеріал для дослідників історії польської мови, її територіальних та соціальних варіантів.

Після Другої світової війни початкову ідею доповнити попередній словник новим лексичним матеріалом було змінено ідеєю створення цілком нової лексикографічної праці. У результаті редакторський колектив нового словника на чолі з В. Дорошевським опрацював словник на якісно нових засадах²². Це вже був словник прескриптивний, який давав чітку оцінку мовним явищам. У вступній частині словника В. Дорошевський написав: “Очевидним є те, що словник повинен служити чомусь більшому, ніж

²⁰ Słownik języka polskiego / Red. J.Karłowicz, A.Kryński i W.Niedźwiedzki. T.1–8. (Słownik warszawski). Warszawa, 1900–1927.

²¹ Karłowicz J. Przyczynki do projektu wielkiego słownika języka polskiego // Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętności. 1876. T.4. S.XIX.

²² Doroszewski W. Geneza i charakter słownika // Słownik języka polskiego / Red. W.Doroszewski. T.1–11. Warszawa, 1958–1969. T.1. S.XIII–XLIII.

“чистому мовознавству”, як свого часу хотів Карлович, словник не може бути тільки механічним реєстром слів, форм, зворотів, порівнянь, не пропущених крізь фільтр жодної оцінки і непідданих свідомому відбору, що опирався б на якісь критерії²³. До словника, зокрема, не ввійшли значні пласти тогочасної лексики, що була в активному вжитку, але яку мовознавці оцінювали негативно з точки зору норми (наприклад, більшість вульгаризмів, жаргонізмів та іншої лексики з негативними конотаціями, обмежено введено в словник навіть розмовну лексику). Словник за редакцією В.Дорошевського²⁴ ввійшов в історію лексикографії як строго нормативний словник. Хоча крайній нормативізм словника (який розуміють передусім як строгу селекцію лексичного матеріалу, що має відповідати потребам доброго стилю) в сучасній польській лексикографії може бути оцінюваний критично як такий, що обмежує варіантність загальнонаціональної мови²⁵, свого часу він був виправданий. Винищення у війну інтелігенції та міграції населення в повоєнній Польщі спричинили низький рівень володіння загальнопольською нормою. У таких умовах необхідна була кодифікація однієї високої норми, і великий словник польської мови цю норму пропагував, ставши мовним взірцем для користувачів.

Як кодифікаційні тенденції, так і підходи до моделі словника польської мови почали змінюватися протягом 70–90-х років ХХ ст. Після тривалих наукових дискусій, урешті, кодифіковано два рівні норми – зразкову й ужиткову (1995; 1999) й укладено нові словники польської мови. На цілком нових методологічних засадах²⁶ був написаний “Інший словник польської мови” за редакцією М.Банька²⁷. Поміж іншим, у сфері нормування цей словник помітно вирізняється на тлі інших, навіть найновіших²⁸, оскільки в оцінці граматичних і лексичних явищ представляє реальну норму, що опирається передусім на критерій узусу. Узуально зумовлену норму редактори словника знали дуже добре, оскільки джерельною базою словника став електронний Корпус польської мови²⁹.

Таким чином, наприкінці ХХ–на початку ХХІ ст. носії польської мови та іноземці, що її вивчають, мають можливість користуватися кількома новими загальними та спеціалізованими нормативними словниками. Чи однаково ці словники фіксують норму? Щоб відповісти на це запитання, ми порівняли кілька словникових статей загальних словників: “Універсального словника польської мови” за редакцією С.Дубіша, “Словника сучасної польської мови” за редакцією Б.Дуная³⁰, “Іншого словника польської мови” за редакцією М.Банька та спеціалізованого “Нового словника правильної польської мови” за редакцією А.Марковського. Вибір для порівняння саме цих словників певним чином мотивований: усі вони є новими, належать приблизно до одного періоду, а отже,

²³ Ibid. T.1, S.XVI.

²⁴ Słownik języka polskiego / Red. W.Doroszewski. T.1–11. Warszawa, 1958–1969.

²⁵ Див. роздуми про це в: *Piotrowski T. Zrozumieć leksykografię*. S.90.

²⁶ Детальніше про зміну традиційної моделі польської лексикографії наприкінці ХХ ст. та про методологічні засади “Іншого словника польської мови”, порівняно з засадами попередніх словників, див. у: *Кравчук А. Новий тип дефініцій фразеологізмів у польських словниках // Проблеми слов’янознавства*. Вип.55. Львів, 2005. С.181–196.

²⁷ *Inny słownik języka polskiego / Red. M.Bańko*. T.1–2. Warszawa, 2000.

²⁸ Наприклад, від новішого від нього словника: *Uniwersalny słownik języka polskiego / Red. S.Dubisz*. T.1–4. Warszawa, 2003.

²⁹ На час написання словника Корпус налічував понад 50 мільйонів слів. Основна частина текстів походила з художньої, наукової, довідкової та мемуарної літератури та з преси, незначний відсоток матеріалу становили записи усного мовлення, рекламні тексти. Хронологічно тексти походили з 1918–1999 рр., але половина з них була датована останнім десятиліттям ХХ ст. Див. *Laziński M. Korpus PWN // Inny słownik języka polskiego / Red. M.Bańko*. Warszawa, 2000. T.1. S.LVI–LXI.

³⁰ *Słownik współczesnego języka polskiego / Red B.Dunaj*. Warszawa, 1996.

можливі при їх порівнянні нормативні суперечності, що можуть бути пов'язані з хронологічним фактором, зведені до мінімуму. Словник А.Марковського спеціалізується на кодифікації норми, у ньому представлені кодифікаційні рішення за допомогою не тільки коротких кваліфікаторів (наприклад, *nie, pot.* та ін.), а й розлогіших нормативних коментарів. Отже, він може слугувати свого роду відправним пунктом для порівняння з презентацією норми в загальних словниках, у яких вона представлена переважно³¹ або тільки кваліфікаторами, або (наприклад, у випадку лексичної норми) прочитується в самих описах значень слів, а навіть може випливати з контекстів у ілюстративній частині словникової статті. Загальні словники польської мови теж вибрано не випадково. Редактор “Універсального словника” С.Дубіш представляє його як лексикографічну працю нормативного характеру, до того ж він наголошує, що на потреби словника здійснено селекцію лексичного матеріалу (а отже, у словнику немає ненормативних лексем і їх значень)³². У вступній частині словника за редакцією Б.Дуная зазначено, що словник містить “нормативні елементи, застерігаючи від уживання неправильних слів або форм”, при цьому за словником залишено право фіксувати деякі розмовні та жаргонні слова³³. Такий тип нормативізму в словнику, при якому неправильні слова зі словника не усуваються, а включаються до нього, але з нормативними коментарями, лексикограф М.Банько пропонує назвати “описовим нормативізмом”, на відміну від “селективного нормативізму” (при якому неправильні слова взагалі усуваються зі словника), найвиразніше представленого в словнику за редакцією В.Дорошевського. Сам М.Банько щодо представлення норми в словниках розмірковує так: “[...] Що повинно реєструватися в словниках: чи лише традиція, яку підтримує авторитет експертів, чи може лише загальний мовний звичай? На нашу думку, потрібно брати до уваги одне і друге – і факти, і їх нормативні оцінки”³⁴. “Інший словник” за редакцією М. Банька значною мірою і є зразком такого проміжного розв'язання. Оскільки ж його опрацьовано, на відміну від інших словників “описового нормативізму”, на основі електронного Корпусу, що дав можливість точно вивірити частотність мовних фактів, “Інший словник” сміливіше, ніж інші, використовує узус як критерій норми. У результаті представлена в ньому норма може суттєвіше відхилитися в бік лібералізму, порівняно з іншими словниками.

Для з'ясування особливостей представлення норми в згаданих словниках порівняємо, як у них описано одні й ті ж мовні факти. Охопимо доволі широкий спектр явищ – морфологічні, синтаксичні, лексичні й лексико-стилістичні, фразеологічні, прагматичні.

Насамперед, варто наголосити, що більшість старших та інноваційних мовних явищ, що були і є проблемними з точки зору правильності (про них ідеться в старших і новіших довідниках з культури мови), в усіх аналізованих словниках представлено однаково. Наприклад, однаково – як розмовний варіант (так звана поточна норма) – всі словники оцінюють лексему на позначення згоди *dobra*, порівняно з нейтральною (і так званою зразковою) формою *dobrze*; майже³⁵ однаково (негативно) словники³⁶

³¹ Розбудовані нормативні коментарі у формі речень трапляються і в загальних словниках – наприклад, в “Іншому словнику польської мови”, напр.: *Wyrażenie częste, ale czasem oceniane jako niepoprawne.*

³² *Dubisz S. Słownik i słownictwo // Uniwersalny słownik języka polskiego / Red. S.Dubisz. T.1–4. Warszawa, 2003. T.1. S.XVII.*

³³ *Dunaj B. Przedmowa // Słownik współczesnego języka polskiego / Red. S.Dubisz. Warszawa, 1996. S.VII.*

³⁴ *Bańko M. Z pogranicza leksykografii i językoznawstwa. S.48.*

³⁵ У “Іншому словнику польської мови” критична заувага виглядає доволі ліберально: *Pisać coś z wielkiej (dużej) lub malej litery znaczy to samo, co pisać coś wielką (dużą) lub małą literą. Wyrażenie częste, ale czasem oceniane jako niepoprawne (виділення наше – А.К.). Czy księżyc pisze się z wielkiej litery? (ISJP).*

³⁶ У SWJP цей вираз відсутній.

оцінюють синтаксичну кальку з російської мови *pisać coś z wielkiej (dużej)/małej litery* замість правильної польської структури *pisać coś wielką (dużą) / małą literą*.

Однак цікавішими, а водночас проблемними для користувача є факти відмінної нормативної оцінки в словниках однакових мовних явищ. Саме через різну оцінку такі факти можна потрактувати як найбільш нестабільні в нормативному плані. Хоча дехто з польських мовознавців сьогодні вважає, що неідентичної оцінки тих самих форм і значень у різних словниках і довідниках не можна уникнути, а навіть її можна виправдати³⁷, це не полегшує полоністам поза межами Польщі (та й навіть шкільним учителям у самій Польщі) завдання пояснити учням такі відмінності.

Прикладом суперечливої нормативної оцінки **лексичних явищ** може слугувати словниковий опис слова *lider*.

У NSPP надто часто вживання цього слова в політичних контекстах не схвалюється, а сполучування слова *lider* з назвами фірм та установ трактується взагалі як неправильне – денотатом цього слова неістота бути не може:

Lider “przywódca polityczny”. **Nadużywane. Lepiej:** *przywódca (opozycji, ugrupowania); czołowy działacz (partii)*. **Niepoprawne w odniesieniu do firm, instytucji itp.** Np.: *Firma X, światowy lider w produkcji pasty do zębów*, **poprawnie:** *największy albo przodujący, czołowy w świecie producent pasty do zębów. Cementownia X, lider w cemencie, poprawnie: czołowy producent albo przodujący producent cementu* (NSPP).

Такої строгої пуристичної настанови не знайдемо в жодному словнику. Тлумачення особового значення цієї лексеми в загальномовних словниках не супроводжується жодними нормативними чи стилістичними кваліфікаторами, природність уживання слова підтверджують ілюстрації:

Lider “przywódca partii politycznej, związku zawodowego lub innych organizacji społecznych”. *Charyzmatyczny lider sekty. Lider demokratów. Przemówienie, wystąpienie lidera* (USJP).

Lider “przywódca partii politycznej, czołowy działacz jakiejś organizacji”. *Lider partii politycznej. Lider związkowy* (SWJP).

Lider *jakiejś grupy ludzi lub organizacji, zwłaszcza politycznej, to jej przywódca: Sztaby wyborcze przedstawiały głównie życiorysy liderów, a nie ich ich programy... , ...lider opozycji...* (ISJP).

ISJP акцептує і вживання слова *lider* на позначення передових установ, держав – тобто неістот (що засуджує NSPP):

Liderem *w jakiejś dziedzinie jest osoba, instytucja lub państwo najlepsze w niej. ...lider światowego biznesu...* (ISJP).

Неоднаковий нормативний опис **фразеологізмів** у різних словниках ілюструє приклад **okazywać pomoc** – калька з російської мови, яка ще донедавна однозначно оцінювалася в літературі з культури мови негативно. Замість неї пропонувалося вживати структури *udzielać pomocy; spieszyć / przychodzić z pomocą*. Таку традиційну позицію щодо цього фразеологізму займає NSPP: **Niepoprawnie:** *Okazywać pomoc. Poprawnie: Udzielać pomocy, przychodzić z pomocą* (NSPP). Лише “кращий” варіант *spieszyć komuś z pomocą* пропонує SWJP, “неправильного” не вміщуючи взагалі.

Однак USJP та ISJP уміщують наприкінці відповідних словникових статей під позначкою “фразеологізм” одиницю *okazać pomoc*, нормативний характер якої не ставлять під сумнів жодним додатковим кваліфікатором чи коментарем.

³⁷ Так вважає, наприклад, М.Банько. Див. *Bańko M. Z pogranicza leksykografii i językoznawstwa*. S.45.

Неоднакову лексикографічну оцінку **стилістичних** явищ можна простежити на прикладі словникових статей лексеми *dzień*, у межах яких описано вислови *dzień dzisiejszy*, *dzień wczorajszy*, *dzień jutrzejszy* та ін. NSPP оцінює такі вислови як надлишкові: **Dzień. Nadużywane w stylu oficjalnym i urzędowym w wyrażeniach:** Dzień dzisiejszy, dzień wczorajszy, dzień jutrzejszy. Np.: *Dzień dzisiejszy rozpoczyna nowy etap w stosunkach polsko-niemieckich. Lepiej: Dziś rozpoczyna się nowy okres w stosunkach polsko-niemieckich. Niepoprawne w połączeniu:* Na dzień dzisiejszy. Np.: *Na dzień dzisiejszy ceny akcji wzrosły. Poprawnie: Dzisiaj ceny akcji wzrosły. Stan kasy na dzień dzisiejszy. Poprawnie: Aktualny, dzisiejszy stan kasy* (NSPP).

USJP допускає ці редундантні конструкції, але тільки в складі фразеологізмів: *żyć dniem jutrzejszym; żyć dniem dzisiejszym; książk. do dnia dzisiejszego; po dzień dzisiejszy* (USJP). Зворот *do dnia dzisiejszego* вміщує і SWJP.

Прихильний до узусу ISJP структури *dzień dzisiejszy, dzień wczorajszy, dzień jutrzejszy* супроводжує лише інформацією про їх книжний характер: **Dzień dzisiejszy, dzień wczorajszy, dzień jutrzejszy** to – odpowiednio – dzisiaj, wczoraj i jutro. **Wyrażenia książkowe.** *W dniu dzisiejszym premier odlatuje do Indii* (ISJP). Зворот *na dzień dzisiejszy*, який NSPP оцінив як неправильний, ISJP характеризує лише як такий, що належить до офіційно-ділового стилю: *Jeśli coś jest prawdą na dzień dzisiejszy, to jest prawdą w świetle bieżących okoliczności. Wyrażenie o charakterze urzędowym.* *Na dzień dzisiejszy decyzja jest nieodwołalna* (ISJP).

Найпростіше в обраних для аналізу словниках простежити опис лексичної норми, трохи важче віднайти достатню кількість описів стилістичних явищ, а ще важче – прагматичних та граматичних, оскільки загальнономвні словники описують передусім словниковий склад мови. Однак і про нормативну оцінку прагматичних та граматичних фактів вдається скласти уявлення при порівнянні словників.

Інформацію **прагматичного** характеру в словниках можна почерпнути, читаючи, наприклад, словникові статті слова *państwo*, яке може вживатися в ролі форми звертання до адресата. У NSPP описані синтаксичні сполучення цього гонорифікативного займенника з дієсловами в другій та третій особі множини. Сполучення з дієсловом у другій особі трактується як менш увічливе, ніж сполучення з дієсловом у третій особі: *Pozwolą państwo albo państwo pozwolą, że im przedstawię swego bratanka. Mniej uprzejmie: Pozwolicie państwo albo państwo pozwolicie, że im przedstawię swego bratanka. Czy obejzeli już państwo albo (mniej uprzejmie) czy obejrzeliście już państwo nowy film Wajdy?* (NSPP). Словники USJP та SWJP подають тільки “зразкові” форми з дієсловом у третій особі множини: *Państwo pozwolą, że zapalę papierosa. Czy państwo są zadowoleni z podróży?* (USJP); *Państwo pozwolą, że otworzę okno* (SWJP).

ISJP підходить диференційовано до опису дієслівних контекстів слова *państwo*, але оцінює їх дещо на іншому рівні, ніж NSPP. Якщо в NSPP один потрактовано як більш увічливий, а другий – як менш увічливий, то в ISJP структуру з дієсловом у другій особі потрактовано як більш офіційну, а структуру з дієсловом у третій особі – як менш офіційну (а це принципова мовнопрагматична різниця): *Rozmawiając z osobami różnej płci, z którymi łączą nas oficjalne stosunki, a w szczególności z parą małżeńską, odnosimy do nich słowo państwo, które powtarzamy za każdym razem, gdy się do nich zwracamy lub gdy coś o nich mówimy. Jeśli w zwrotach takich słowo państwo pełni funkcję podmiotu, to orzeczenie może wystąpić w 3 osobie lub, mniej oficjalnie, w 2 osobie. Czujcie się państwo jak u siebie w domu..., Drodzy państwo, czyście pomysłili o swojej przyszłości...* (ISJP). Як бачимо, неофіційне вживання проілюстровано цитатами.

Грамматична норма представлена в словниках неоднаково. У спеціалізованому нормативному NSPP не тільки зафіксовано правильні **словозмінні** форми (як у загально-

мовних словниках), а й додатково прокоментовано деякі складніші випадки. Крім того, у NSPP словозміна представлена значно повніше, ніж у тлумачних словниках. Тому комплексно порівняти граматичну норму в нормативному та загальнономовному словниках дуже важко. Проте поліграфічно-композиційне вирішення в ISJP (присутність полів з граматичною та ін. інформацією) дає змогу, наприклад, порівняти цей словник із NSPP в аспекті представлення сучасного стану форм знахідного відмінка однини й множини іменників чоловічого роду. За скороченими назвами родів на полях у ISJP можна розшифрувати, зокрема, яке закінчення (нульове чи **-а**) мають деякі іменники – назви неістот. Форми знахідного відмінка однини назв неістот із закінченням **-а** (що збігаються з формами родового відмінка, типу *walca, mercedesa, papierosa*) обов'язково зазначені в NSPP, оскільки форми цього типу порушують стабільність системи польської іменної словозміни, а до того ж кількість назв неістот, що замість нульового закінчення мають закінчення **-а** в знахідному відмінку однини, в сучасній польській мові стрімко зростає. Порівняння ISJP та NSPP в аспекті зазначеної проблеми показує, що ISJP фіксує значно більше форм іменників – назв неістот чоловічого роду із закінченням **-а** в знахідному відмінку однини, віддзеркалюючи таким чином виразні мовні тенденції. Трапляється, що NSPP та ISJP по-різному оцінюють форми з нульовим закінченням **i** із закінченням **-а**. Так, у NSPP форми знахідного відмінка іменника *kotlet* диференційовано за належністю до зразкової норми (*kotlet*) і поточної (*kotleta*). В ISJP за граматичними кваліфікаторами *mrz/mzw* “зашифровані” як рівноцінні в нормативному плані форми *kotlet / kotleta*.

Синтаксичну норму ще важче порівнювати в словниках, ніж словозмінну, оскільки в спеціалізованому NSPP вона описана доволі детально, а в загальнономовних тлумачних словниках її потрібно “відчитувати” хіба що з синтаксичної структури дефініцій чи навіть ілюстрацій. Однак і в цьому випадку вдається з'ясувати деякі відмінності в нормативній інтерпретації синтаксичних явищ. Наприклад, NSPP застерігає від уживання інфінітива як додатка дієслова *planować*: **Ktoś planuje coś** (nie: ktoś planuje + bezokolicznik): *Planujemy kupno nowego samochodu, nie: kupić nowy samochód* (NSPP). У SWJP та USJP ілюстративних контекстів з інфінітивом після дієслова *planować* немає, що може означати, що вони ненормативні (словники наводять тільки нормативні структури). Однак у джерельній ілюстрації ISJP подано саме таку структуру, яку NSPP оцінює як неправильну: *Prawie każda młoda kobieta planuje urodzić dziecko lub przynajmniej liczy się z taką możliwością* (ISJP). Подібні розходження в нормативній оцінці в словниках спостерігаємо на прикладі синтаксичної кальки *wydawać się być (jakiś)*: *Ktoś wydaje się (nie: wydaje się być) jakiś* (NSPP); у SWJP та USJP контекстів з інфінітивом після *wydaje się* немає; а в джерельній ілюстрації ISJP калька присутня: *Czekał cierpliwie, bo matka wydawała się już kończyć swoją przydługą mowę..., Chłopiec wydaje się nie rozumieć swojej sytuacji*.

Зазначені відмінності в представленні лексичної, стилістичної, прагматичної та граматичної норми в сучасних польських словниках можуть неабияк утруднювати вивчення польської мови як іноземної, особливо поза межами Польщі. Розв'язання проблем, що постають через неоднакову інформацію про норму в словниках, бачиться в кількох аспектах. По-перше, до українських студентів, а особливо студентів-полоністів, необхідно вже на початкових етапах вивчення мови, а згодом і на спеціалізованих мовознавчих заняттях доносити інформацію про особливості диференціації норми сучасної польської мови та специфіку її представлення в найвідоміших сучасних словниках. Студенти повинні вміти спрогнозувати, з якою нормою – суворішою чи ліберальнішою – вони зіткнуться в конкретному словнику. З цією метою ще під час вивчення граматико-комунікативного циклу необхідно не тільки вчити студентів користуватися

тлумачними та спеціалізованими нормативними словниками, а й ознайомлювати їх з основами теоретичних знань про словники. З часом ці знання необхідно поглиблювати на заняттях з морфології, синтаксису, лексикології, культури мови. Доцільним є в окремому спецкурсі з лексикографії звертати увагу на нормативність словників. Завдання викладача – пояснити, що один-єдиний словник не може виправдати всіх очікувань користувачів (навіть обмеженого кола – наприклад, іноземців, що вивчають польську мову). Так, “Інший словник польської мови” за редакцією М.Банька, який передусім варто рекомендувати студентам іноземцям (з огляду на його прості, прозорі й дуже інформативні дефініції, зручну систему граматичних кваліфікаторів, автентичний мовний матеріал, узятий з електронного корпусу текстів), не завжди здатний навчити строгої зразкової норми, оскільки надає перевагу узусові як критерію норми. Наступний аспект проблеми – те, якої ж саме норми потрібно навчати студентів: високої, для офіційних контактів чи так званої ужиткової, для щоденних неофіційних контактів. Очевидно, пропорції тут змінюватимуться залежно від мети й потреб тих, хто вивчає мову. Полоністи ж, звісно, повинні знати обидві норми й, більше того – вміти їх розмежовувати і застосовувати у відповідних комунікативних ситуаціях. Ще один аспект проблеми – це позиція щодо мови з боку самого викладача. Тут починає відігравати роль доволі суб’єктивний, індивідуальний чинник. Адже не тільки серед викладачів польської мови за межами Польщі, а й навіть серед самих польських мовознавців немає згоди щодо особистого ставлення до мови. Позиції щодо мови коливаються від пуризму, консерватизму, перфекціонізму до лібералізму різних видів. В умовах праці з мовою за межами Польщі, при обмеженому контакті як із самою мовою, так і з найновішою мовознавчою думкою, формування відповідних позицій щодо мови теж є завданням непростим. Тому при підготовці майбутніх полоністів потрібно зважати не тільки на те, наскільки добре вони знають мову на всіх рівнях, а й на те, наскільки вони розуміють механізми її розвитку і її сутність.

Список скорочень

- SWJP** – Słownik współczesnego języka polskiego / Red. B.Dunaj. Warszawa, 1996.
ISJP – Inny słownik języka polskiego / Red. M.Bańko. T.1–2. Warszawa, 2000.
USJP – Uniwersalny słownik języka polskiego / Red. S.Dubisz. T.1–4. Warszawa, 2003.
Sz/D-58 – *Szober S.* Słownik poprawnej polszczyzny / Red. W.Doroszewski. Warszawa, 1958.
D/K-73 – Słownik poprawnej polszczyzny / Red. W.Doroszewski i H.Kurkowska. Warszawa, 1973.
M-99, NSPP – Nowy słownik poprawnej polszczyzny / Red. A.Markowski. Warszawa, 1999.

THE LANGUAGE NORM IN THE POLISH DICTIONARIES

АІІа КРАВЧУК

*L'viv Ivan Franko National University
1, Universytets'ka str., L'viv, 79000
The Chair of Polish Philology*

In the article the stages of codification activities on the basis of specialized normative and non-specialized Polish dictionaries are dealt with. The complications the users of contemporary Polish dictionaries can come across while trying to find there the normative estimate of some lexical, stylistic, grammatical and pragmatic language facts are

shown. The dependence between the peculiarities of the concrete Polish dictionaries of the end of 20th – the beginning of 21st century and the specific character of showing there the language norm is established.

Key words: language norm, dictionary, lexicography, codification.

Стаття надійшла до редколегії 03.12.2007

Прийнята до друку 27.12.2007